Niet van Wind alleen (Leiden 1993) (in samenwerking met Maarten 't Hart)

In deze unieke uitgave wordt het molenleven geportretteerd, zoals dit zich in en om de molens afspeelt die in het bezit zijn van de Rijnlandse Molenstichting. Via de foto's krijgen wij een impressie van het leven en werken in de wondere wereld van de molens. Ook nu staat de mens centraal zoals steeds in het werk van Els Hansen. De auteur Maarten 't Hart, woonachtig in Warmond, wordt omringd door vele molens in en rond dit dorp. Hij verhaalt ons over een incident uit zijn jeugd en geeft ook een ooggetuigenverslag van een molenbrand 'gezien' door zijn vader. 't Hart heeft zich ook verdiept in de literatuur, de kunst en de muziek om hierin de molen te zoeken als inspiratiebron.

Een gedeelte van de 52 foto's van *Niet van Wind alleen* is hieronder afgebeeld. De verhalen van Maarten 't Hart zijn in verband met copyright niet geplaatst.

Uitgave Rijnlandse Molenstichting, 1993.
De uitgave is mogelijk gemaakt door de Stichting Utopa.
ISBN 90-9005936-9

WONDERLIJKE APPARATEN

Jaren geleden woonde ik in Lisse naast een molenkoning. Hij en zijn familie maakten tuinmolens in alle soorten en maten, stuk voor stuk voorzien van binnenverlichting. Scheepsladingen vol zond hij naar Amerika, maar ook overal in Nederland voorzag hij de souvenirwinkels van deze tuinversiersels. Het ging onze buren dank zij deze molenhandel financieel flink voor de wind. Op een dag kwam mijn buurman bij me met de blijde boodschap dat hij van plan was ons een grote molen te schenken voor onze tuin. 'Jullie zijn goede buren voor ons, dus het is jullie van harte gegund'. Het zweet brak mij uit want hoe moest ik hierop reageren zonder hem te kwetsen. Duidelijkheid is gewenst, dacht ik, en dus vertelde ik hem dat zijn molens prachtig waren, maar niet zo pasten in mijn tuin. Gelukkig legde hij zich neer bij mijn zienswijze en bleven we toch goede buren.

Na het verzoek van de Rijnlandse Molenstichting de molenaars van het Rijnland in beeld te brengen, kreeg ik meteen allerlei visioenen van klompen, tulpen en souvenirs, maar ik besloot toch positief te reageren, want de molens rond Leiden stonden immers ver van mijn tuin. Nu ik vele molens van binnen heb gezien, is mijn kijk erop geheel veranderd, ja sterker nog, ik heb voor de molen en zijn bewoners juist grote verwondering gekregen. Wanneer ik op de autoweg rijdend in de verte een molen zie draaien, moet ik nu de neiging onderdrukken niet onmiddellijk mijn richtingaanwijzer aan te zetten en te gaan kijken. De weersberichten heb ik nog nooit zo intensief gevolgd als in de afgelopen periode en altijd had ik dan vooral oog voor wind en wolken. Soms werd me, als ik een afspraak voor een bezoek maakte, gevraagd: 'Neem je een zak wind mee?' Ik kon dan ook behoorlijk mopperen als er geen zuchtje wind bleek te zijn. Ik ben binnen één jaar veranderd in een echte liefhebber van een forse bries.

Na deze kennismaking met de molenaarswereld zal ik nog steeds geen molen in mijn tuin plaatsen, maar ik hoop wel dat de molens die wij nog in Nederland hebben, behouden blijven, want het zijn en blijven wonderlijke apparaten.

Els Hansen.

In een klein huisje te Rijpwetering, vlak bij de Mopmolen, wonen Anna en Ab Uilenberg, verstoken van elke luxe waarvan de gemiddelde Nederlander zich bedient. Er is geen gas, geen elektriciteit en ook geen waterleiding. De kleren worden gewassen in de sloot, het koffiewater uit de waterput gehaald en er wordt gekookt op butagas. Toen de molen in werking werd gesteld, zei Uilenberg me eens: 'De molen is de baas, wij zijn maar ondergeschikten'. Zijn opmerking is me steeds bijgebleven, want je ziet inderdaad dat de wind en dus de molen alle handelingen van de molenaar bepaalt.

Foto boven: Vlnr: Ab en Anna Uilenberg en haar broer Jan Bisschop

Foto links: Omdat een waterleiding ontbreekt doet Anna haar was in het slootwater.

Je hebt het gevoel of je in de buik van een beest zit, alles beweegt, maakt geluiden en het is bovendien nog aardedonker. Om het nog wat dierlijker te maken hangen in elke molen grote stukken reuzel om de assen te smeren. Wanneer je de kamraderen hoort kreunen en piepen, moeten ze ingevet worden met bijenwas. De molaar zegt dan: 'je hoort ze praten'.

Foto boven: Rietveldse molen Hazerswoude, Ab Brekelmans wast de kamraderen met verwarmde bijenwas.

Foto links: Rietveldse molen Hazerswoude, Molenaar Ab draait een shaggie voor zijn bedstede.

Wanneer je gezellig bij de houtkachel zit, een aantal molens zijn ervan voorzien, dan waan je je als Piggelmee in een omgekeerde Keulse pot. Maar als dan de molen in werking is gezet krijg je het gevoel of er een grote wasmachine staat te draaien. Met de regelmaat van een klok zie je een wiek langs het raam schieten.

Foto boven: Waterloosmolen Rijpwetering, Familie Witteman gebruikt de avondmaaltijd.

Foto links: Vrouwgeestmolen Alphen aan de Rijn, De nieuwbouwbuurt van Alphen en de molen worden slechts gescheiden door een ringvaart met visser.

Foto onder: Vrouwgeestmolen Alphen aan de Rijn, Molenaar Karel Vrolijk leest na het eten uit de bijbel voor aan zijn vrouw.

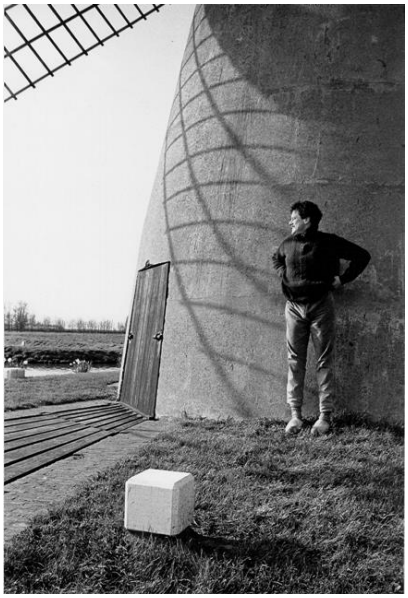

Het binnenwerk van de molen fascineerde me vanaf het begin. Je ziet het overbrengen van de krachten via de kamraderen voor je. De molen is een machine, waarvan zelfs ik de werking onmiddellijk kan doorzien. Als ik in het inwendige van een televisietoestel en een computer kijk, beangstigt de aanblik me. Ik begrijp er niets van, maar bij een molen is alles helder. De wieken brengen het bovenwiel in beweging, dat op zijn beurt weer de bovenschijf laat draaien. Deze is dan weer verbonden met een spil en uiteindelijk begint dan de vijzel te draaien die het water omhoog brengt.

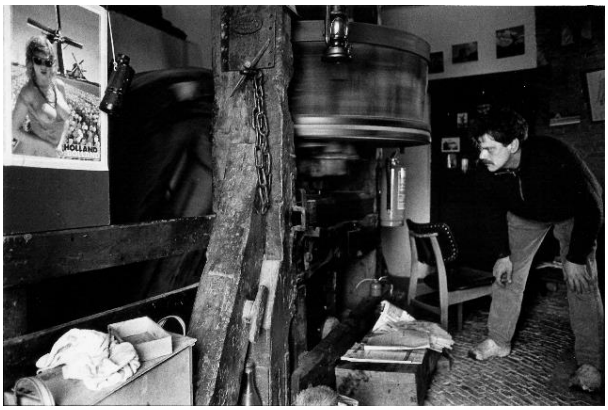

Foto boven: Stevenshofmolen Leiden Ruud Bax, hulpmolenaar van molenaar Arie v.d. Ham hijst zijn broek op.

Foto links: Stevenshofmolen Leiden Bax controleert de kamraderen.

Foto onder: Broekdijkmolen Warmond, Dénise Hoogduin touwtje springend. Op de achtergrond een zwart kruis in een wit fond. Dit werd volgens oud gebruik aangebracht om de boze geesten te weren.

De molens staan vaak geïsoleerd in de weilanden midden in de prut en de nattigheid. Het leven van de molenaar is niet altijd een pretje. Iemand zei me eens: 'Een molen is leuk, maar vergeet het woordje 'naar' erachter niet. De molenaars die ik heb ontmoet, zijn allen zonder uitzondering bezeten van een grote dosis idealisme.

Foto boven: Zweilandermolen Warmond. Vrijwillige molenaar Kees de Haas aan de slootkant.

Foto links: Hondsdijksemolen Koudekerk aan de Rijn. Vrijwillige molenaar Gert van Meteren trekt aan de vang.

Foto onder: Hondsdijksemolen Koudekerk aan de Rijn. De zusjes van Meteren tornen op tegen de felle wind.

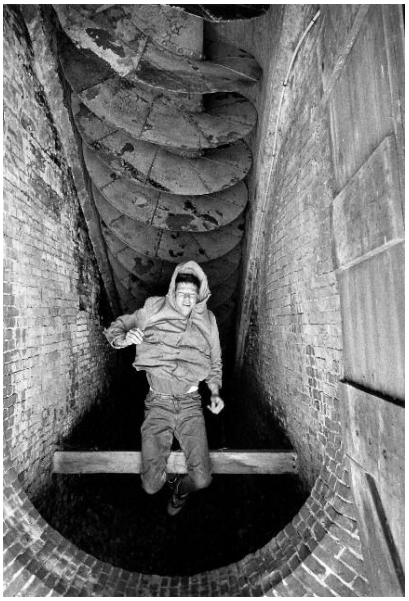

Vaak werd ik door de molenaar gewaarschuwd voor de draaiende delen van de molen. ‘Denk erom, Els, de molen is je vriend, maar kan in een ommezwaai je vijand worden’. Hij kan je geruisloos, in één klap naar de andere wereld helpen.

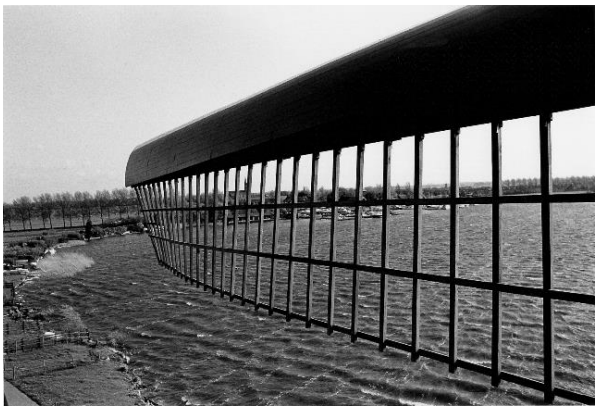

Foto boven: Paul van der Pauw Kraan bemaalt als vrijwillige molenaar de Lijker ll. Hij voert een gymnastische oefening uit boven de vijzel.

Foto links: Een wiek van de Lijkermolen II te Rijpwetering boven de Koppoel.

Foto onder: Blauwe molen Hoogmade.Vrijwillige molenaar Peter van der Veek aan zijn middagmaal. Deuren en wanden zijn ‘gehout’, d.w.z. geschilderd alsof het eikenhout is.

Er wordt in elke molen gewoekerd met de ruimte. De bedstee wordt soms gebruikt als televisiekast. Zo kwam ik ergens tegen dat de elektriciteitskast tevens werd gebruikt als kaptafel. En op de overloop of in een slaapkamer zie je zomaar de spil draaien. Zelfs in de kamer boven de geborduurde Rembrandt zag ik twee deurtjes met daarachter een draaiend rad.

Foto boven: Meerburgermolen Zoeterwoude, Vrijwillige molenaar Frans Verra klimt over het hek.

Foto links: Meerburgermolen Zoeterwoude, Frans Verra klampt het zeil.

De vier foto's onder: Meerburgermolen Zoeterwoude, Frans Verra keert met een zeis op zijn rug terug naar zijn molen.

Gerewipmolen Hazerswoude, Familie van de Velde in de tuin van de molen.

Gerewipmolen Hazerswoude, Moeder en dochter aan het handwerken. De molen hangt boordevol geborduurde 'Schilderijen' van de hand van dochter Tanja.

De Nachtwacht past juist onder de onderschijf.